

Gedoemd maar groots

Inleiding van Benno Barnard en Rob Schouten

Laatste woorden

- 73 LAATSTE WOORDEN
- 74 OVERTOCHT
- 75 NATURE MORTE
- 76 MUZIEK
- 77 EROTIEK
- 78 FOTO
- 79 KRITON
- 80 ARM
- 81 BWV 127
- 82 URWERK
- 83 LAURA
- 84 KERST
- 85 KADAVER
- 86 DOMICILIE
- 87 ERKENNING
- 88 RUIKER
- 89 LAND
- 90 ERFENIS
- 91 REDE
- 92 DEUR
- 93 EXCELLENT

Gedoemd maar groots

Inleiding van Benno Barnard en Rob Schouten

DAT ZIJ MIJ LEEST, met de betekenis ‘opdat zij mij leest’, zo luidt de titel van de eerste bundel van Koenraad Goudeseune, uit 1998, en dat herinnert aan Multatuli: ‘Ik wil gelezen worden.’ Maar dan bescheidener en doelgerichter want Goudeseune wilde toch vooral dat de door hem aanbeden vrouw zijn verzen las. Die eerste bundel, nadat zijn poëzie was ontdekt door Herman de Coninck, bevat eerst en vooral liefdespoëzie, geen juichende liefdeslyriek, want die tijden waren ook in 1998 al voorbij, maar gedichten over het wel en wee van de liefde. Een paar maal komt de muze Clío opduiken, die van de verheerlijking door de zang, en zo is het: Goudeseune bezingt de vrouw. Een vrouw die te jong is, die misschien al getrouwd is, die niet naar hem luistert, kortom, de ideale muze, want zo’n onwillige vrouw houdt je aan de praat. Niet toevallig heeft hij het ergens over ‘dit jou niet storend gekerm’ en ook: ‘Zonder meer de belangrijkste was je ook vandaag. / Ik zag je in geen enkele straat. Je stapte uit geen enkele lift. Op niet één terras zat je de krant te lezen. // daarom moet ik je schrijven.’ En ergens anders: ‘Liefde is braille’, wat impliceert dat je er blind voor moet zijn. Het zijn de vreugde en wanhoopskreten van een moderne troubadour, voor wie het *fin d’amors* nog volop geldt.

De dichter staat er bij dit alles in zijn eentje voor, en dat is maar goed ook, want alleen op die manier kan hij de juiste toon bewaren. Hij aanvaardt zijn lot want ‘poëzie moet dissident zijn / en de dichter uitgewezen’. En al zullen in de loop van Goudeseunes ontwikkeling de thematiek en de stijl zich licht wijzigen, zeg maar zich ontwikkelen, de grondtoon is in deze eerste bundel gelegd: hij jaagt iets na wat hij niet te pakken kan

krijgen, het leven is voortvluchtig. Vandaar misschien ook dat hier en in latere gedichten de droom zo'n grote rol speelt: heel even lijkt alles waar en dan niet meer.

In latere bundels wordt het verlangen subtieler, het gevoel buitenstaander te zijn sterker en de taal straffer, alsof de dichter zich nog meer durft uit te spreken: het wordt iets van 'in de steek gelaten mannen', niet alleen door vrouwen verlaten maar door van alles en nog wat in het leven. In twee gedichten uit *Zen uit eigen werk*, bomen betreffende, lees je dan ook gemakkelijk zelfportretten van de dichter: de bladeren vallen, ze worden kaal. Het is een beeld dat ook in zijn laatste gedichten nog terugkeert. En de echte liefde lijkt vaak verder weg dan ooit: 'De hitte hangt als porno in de lucht'. Tegelijkertijd proef je dat Goudeseune bij oude tradities wil aanhaken. Regels van Nijhoff duiken op, Frederik van Eeden, Rilke. Af en toe schrijft hij een soort haiku's. Zo alleen is de dichter kennelijk toch niet of hij weet inmiddels hoe hij het voordeligt in de oren van anderen klinkt – het blijkt bijvoorbeeld uit 'Flamenco':

Ik heb geen gitaar bij me en ik ben niet kwaad,
triestig of verliefd genoeg.
Bovendien kan ik niet zingen
en ook mijn handen hebben het koud.
Maar met mijn voeten stampen, olé!

In een volgende bundel, met de opmerkelijke titel *Dichters na mij*, lijkt de onrust om verloren liefdes en weggeraakte illusies zelfs een tijdje verdwenen, of gesublimeerd, zoals in het bitterzoete, sarcastische 'Bekentenis':

Ik zou eens in een cabriolet willen rijden,
arm losjes uit het raam,
leuke muziek op de radio,

aangename vaart,
fris geschoren en goedgeluimd,
op een weg langs de zee,
bij valavond en strijklicht
en met op de achterbank
van mijn buurvrouw
de stoffelijke resten.

Maar ‘romantisch’, voor zover dat een bruikbaar woord is, blijft zijn toon wel; niet toevallig zijn de meeste van zijn gedichten ‘zangen’, tot poëzie gesublimeerde liedjes. De poëzielezer en criticus die Goudeseune ook was, wil vooral dat een gedicht leesbaar, gewoon en op zijn tijd ook humoristisch is, hij zal er menig pretentieuzer of experimenteler collega in Vlaanderen mee om de oren slaan, zonder ooit zijn eigen dichterlijke kijk op de werkelijkheid te verloochenen. Zoals hij de vrouw in zijn fantasie om zeep helpt, zo bewondert hij omgekeerd de ondergewaardeerde majorettes en neemt hij geen blad voor de mond als zijn vriendin aan vriendinnen vertelt dat haar partner nogal eens snel klaarkomt, met de onvergetelijke regel: ‘Vrouwen, anders niet verlegen, / hielden als heel erg kleine portemonnetjes / hun monden’. Maar Goudeseune houdt helemaal niet van dat zuinige en benepene en hij houdt zijn mond niet, hij schrijft door, als een ‘wilde woelwater’, zoals we ergens in de kritieken op zijn werk lezen.

Op dit punt aanbeland kunnen we Goudeseunes persoonlijkheid niet geheel buiten beschouwing laten. Hij was even hartelijk en onstuimig als complex en lastig. Ruziemaken kon hij als de beste. Het zou hem zijn eerste uitgever kosten en zijn poëzie verscheen bij almaar kleinere uitgevers. Ging hij daaronder gebukt? Het lijkt zijn gevoel te hebben gevoed een *poète maudit* te zijn, en ook in sociaal opzicht een verdoemde: tegenspoed voedt en inspireert nu eenmaal zijn soort dichterschap. Hij was ook geregeld een bitter dichter met een scherpe pen, en

op de maatschappelijke ladder bleef zijn klim beperkt – hij had de hersens om literatuur te doceren, maar zijn ambitie leek niet verder te reiken dan met een taxi door Gent chaufferen. Nog een kenmerkend trekje: Goudeseune had de neiging zijn provinciale, West-Vlaamse afkomst te overschreeuwen, terwijl het Nederlands van zijn gedichten nu juist bijzonder rijk is.

De klassieke tegenstelling tussen schoonheid en ellende, goed en kwaad, voedt een groot deel van zijn verzen. Zo is er die gelegenheid waarbij hij Hitler in een Belle Époque-gedicht verwerkt, met deze uitsmijter aan het slot: ‘Iemand Adolf / zien spelen in de zon?’ Het herinnert een beetje aan Szymborska’s beroemde gedicht ‘De eerste foto van Hitler’ en het lijkt ons niet denkbeeldig dat Goudeseune dat vers met zich meegezeuld heeft na de eerste publicatie ervan in *Nieuw Wereldtijdschrift*, het blad waar hij zelf ook in debuteerde. Maar zijn versie is niet alleen een heel stuk korter maar ook wranger, veelzeggender.

Wel vaker herinnert zijn werk aan dat van andere dichters, Herman de Coninck bijvoorbeeld, Larkin hier en daar, maar altijd is hij feller, of juist liefdevoller. Goudeseune was iemand met een uitgesproken temperament, een rara avis in een onverschillige wereld, niet alleen als dichter maar ook als mens. Als in 2020 darmkanker bij hem wordt vastgesteld, hij is midden vijftig, aarzelt hij nauwelijks en besluit hij zich te laten euthanaseren. In zijn portefeuille bevinden zich dan nog honderd liefdessonnetten en zijn laatste dagen gebruikt hij om daar een twintigtal ‘Laatste woorden’ aan toe te voegen. Sonnetten allemaal, dat is de vorm waarin hij zich op het laatst uitspreekt. Geen strenge sonnetten, met rijm en vaste versvoeten, maar nietemin verzen van veertien regels, in kwatrijnen en terzinen. Die opgefriste klassieke vorm past bij hem. In een van zijn laatste gedichten schrijft hij ‘Van geëxperimenteer in de poëzie / heb ik nooit het waarom begrepen. Ik ben als een spade blijven steken.’

Het zijn verzen over de twee grote onderwerpen van de dichtkunst in het algemeen en van die van Goudeseune in het bijzonder: de liefde en de dood. De honderd liefdessonnetten (waaruit voor deze uitgave de helft werd gekozen) krijgen een

typische Goudeseunse titel mee: *Ik heb voor niks geschreven*. Het zijn, net als zijn eerste liefdesgedichten uit 1998, vooral Petrarcaanse sonnetten, vol hartstocht en wanhoop. Je komt er niet goed uit wie er nu wordt toegezongen en of de liefde wordt beantwoord, zo nu en dan valt een naam, Eva, Ingrid, maar het merendeel is anoniem; geregeld lezen we dat de dichter zijn verhoopde meisje mist: ‘Maar dit gedicht moet het stellen zonder jou.’ Maar ook: ‘Waar men dit boek maar openslaat, geen bladzijde / moet het stellen zonder jou.’ Wat hem in het dagelijks leven niet lukt vangt hij alsnog in woorden, wie hem negeert roept hij op.

Maar ook de dood komt al om de hoek kijken, in de volgende, op de dichter Leopold geënte regels uit het gedicht ‘Vergetene’: ‘Voorwaar, het is niet erg, erg dood te zijn.’ Andere inspiratiebronnen worden met name genoemd, Petrarca dus, Louïse Labé en ook de onvermijdelijke Shakespeare. Het op diens beroemde zomerdag-sonnet geënte gedicht ‘Uitkomst’ eindigt Achterbergiaans-religieus:

Dit alles ging mijn begrip te boven in de late avondzon,
moegepeinsd, aan het einde van mijn algebra, jij grootste
priemgetal, jij limiet van een onbekende som, jij eindige

verzameling van oneindige verzamelingen, jij ver achter
de komma van mijn irreëelste getal, jij merkwaardigste
product van mijn verbeelding, jij onbewezen raadsel.

Dat religieuze hoorde zeker bij Goudeseune. Een aantekening van woensdag 9 december 2020 uit het dagboek van Barnard luidt zo: ‘Koenraad. Ik salueer voor zijn heldhaftigheid. De voorbije nacht stuurde hij me nog een aantal gedichten en besloot met de mededeling dat hij er straks om half twaalf niet meer zou zijn.

Hij had zich die laatste weken omringd met Bijbelvertalingen

en Bach – hij die zichzelf ongelovig noemde. Het huiveringwekkende mysterie mens.

“En toen gaf hij me al zijn Bijbels mee, de Instituten van Calvin, Karl Barth en zelfs acht delen *Mysterium Salutis*. In een prachtige Statenvertaling zit ik nu al een hele ochtend te bladeren,” schrijft onze gemeenschappelijke vriend Geraard me.’

Een typisch gedicht uit de hiervoor genoemde cyclus is ‘Ijdelheid’, waarin de dichter uitspreekt een kloosterling te willen zijn, zonder ijdelheid, dorstend naar de Heer. Typisch omdat eruit spreekt dat het de dichter om de liefde gaat, meer dan om de persoon op wie de liefde gericht is. Filosoof Alain de Botton zou zeggen dat Goudeseune, of liever gezegd zijn lyrische ik, expres onmogelijke liefdes zoekt om niet gekwetst te kunnen worden: ‘Liefde, / zelfs onbeantwoord, is van een vlek het omgekeerde: / een veeg schoonheid op een lelijk oppervlak.’ (Uit ‘Vlek’.)

Dat lelijk oppervlak is dan misschien wel de dood, waar Goudeseunes laatste eenentwintig verzen over gaan, zijn eigen naderende dood. Een indrukwekkende cyclus waarin de angst voor niks geleefd en geschreven te hebben, wat je bij deze gelegenheid toch urgenter zou kunnen noemen dan in het geval van de liefde, juist grotendeels ontbreekt. Het eerste gedicht zet de toon: ‘In wolken sigarenrook wil ik ze zeggen, gesticulerend als een don, / mijn laatste woorden, het absolute einde van wat ik in mijn leven / zei. In de wierook van de libertijn, uitnodigend, niet overdreven bang / dat wat ik met spot versnijdt hol gaat klinken plots, verward // en in tegenspraak met wat ik eerder vond.’ Een verlichte stervende dus, die niet van plan is in het aangezicht van de dood opeens angstig weg te kruipen. In het gedicht ‘Laura’, naar Petrarca weer natuurlijk, schrijft hij zelfs: ‘Mijn einde komt met vlinders in mijn buik.’

Het kan best zijn dat in het ware leven de dichter wel degelijk bang voor de dood was, maar deze verzen maken sterk de indruk dat ze als een soort troostende balsem voor die dood hebben gediend, ze doen dat in elk geval voor de lezer. Ze zijn, meer nog dan Goudeseunes liefdesverzen, energiek, al ontbreken uiter-

aard de donkere tonen niet helemaal. Maar in ‘Kerst’ bijvoorbeeld verheugt hij zich erop dit jaar (en voortaan altijd) de opgelegde gezelligheid, het geneuzel over vrede en de stomvervelende musicals te mogen missen. Als het leven hem niet langer interesseert schrijft hij zelfs, nota bene ontroerd door zijn eigen woorden, overmoedig: ‘Ik weet bijna zeker dat na mijn dood erkenning wacht.’ Zelden zul je een dichter lezen voor wie de dood zo’n bevrijding lijkt te zijn, zelden een dichter die zo eerlijk is over zijn eigen gevoelens. In het slotgedicht noemt hij zichzelf, haast epaterend, zelfs een ‘kwieke terdoodveroordeelde’. Je zou kunnen spreken over doodsvreugde.

Ook het gevoel in de dood alleen te staan, zoals J.C. Bloem dat ooit beschreef in door Goudeseune geciteerde regels, ‘Dood: op de heuvelen alleen te blijven, / Terwijl de herders keerden naar het dal’, deert hem zo te zien niet. Zo, tegen het einde dat onvermijdelijk komt, is de dichter helemaal zichzelf, autarkisch geworden en van een grenzeloze eerlijkheid, die hij overigens altijd in zijn poëzie heeft beoefend en gepropageerd. Want als er iets is wat Koenraad Goudeseune, naast stijl en temperament, in zijn gedichten aan de lezer heeft laten zien, dan wel authenticiteit. Niet bereid om op dat niveau compromissen te sluiten of met modes mee te gaan, spreekt hier een volstrekt eigenzinnige, overtuigende man, die het bij zijn leven mede om die reden met Jan en alleman aan de stok had, over liefde en dood.

Koenraad Goudeseune was een weerbarstig dichter, een echte dwarsligger die zich in de kwarteeuw dat hij schreef steeds meer tot het aloude genus van de gedoemde dichter ging rekenen. Maar zijn werk laat zien dat hij, ondanks zijn vroegtijdige dood, voortleeft, in krachtige, uitgesproken verzen waaraan, wat je ook van poëzie verwacht, welke eisen je ook aan haar stelt, niet te tornen valt.

Amsterdam/Brede (Engeland) 31.10.2021